

Dve tri o zločinih zoper čast.

(Povodom najnovejše publikacije o »uvredi i kleveti«.)

Dr. Metod Dolenc.

Profesor kazenskoga prava na vseučilišču v Beogradu dr. Toma Živanović je že pred svetovno vojno znanstveno razglabljal pojem žalitve v kazenskopravnom smislu. Izdal je l. 1911 v »Poli-cijskem glasniku« in pozneje tudi kot separatno delo razpravo o »uvredi i kleveti«. L. 1914 pa je izšla v berlinskem časopisu »Archiv für Strafrecht und Strafprozess« njegova razprava »Ueber den Begriff der Beleidigung«. Prvo navedena razprava je v knjigotrštvu že davno razprodana in zato se je odločil imenovani profesor, da jo izda v drugi prenačeni in izpopolnjeni obliki.* V njej nam podaja sintezo svojega naziranja o časti in o deliktih zoper čast, polemizira z avtorji, ki so drugega mišljenja, in navaja tudi svoje predloge za edinstveni kazenski zakonik. Ozira se predvsem na srbijanski ka-zenski zakonik, dalje na srbijanski zakon o javnih zborih i udruževanjih in pa na edinstveni tiskovni zakon iz l. 1925.

Izhodišče mu je pojem časti, ki naj pomeni priznanje osebnosti po njeni ljudski, kulturni, spolni in kreditni vrednosti. Če smatra za objekt žalitve in krive obdolžitve notranjo ali subjektivno čast, sestavljeno iz označenih komponent, na podlagi katerih uživa določna oseba socialno uvaževanje ali glas, je to pravilno. Ali vprašanje je, kaj nam je s tem pomagano, ker zakonodajec računa vedno le s tipično, psihologično razumevano častjo. Saj poznamo tudi relativno čast (Langerjeva drama: »Na periferiji« nam nudi za to klasičen primer) in ta je tudi notranja čast, pa je zakon kot take gotovo ne more zaščititi, vsaj ne v vsakem primeru.

Zelo obširna so razlaganja Živanovičeva o pasivni sposobnosti za »uvredu i klevetu«. Tu pridejo na vrsto deca, duševno bolne, umrle osebe in kolektivne osebnosti. Žal, da se avtor ni ozrl še posebej po novinah kot predmetu žalitev. To vprašanje je v zadnjem času tudi v naši javnosti postalo aktualno, ne da bi se bilo rešilo na zadovoljiv način.

Razčlenjenju pojmov »uvrede i klevete« je posvetil Živanović najintenzivnejša razmišljanja. Glede žalitve (»uvrede«) pravi, da je to »izjava, kojom se prema shvatanju publike izražava omalovaževanje isvesnog lica od strane izjavljiivača«, a ona mora biti »zaznata od nekog« in pa mora se nanašati »na jedno odredjeno lice«. O vsakem teh elementov je govor v posebnih, obširno za-

* Dr. Toma Živanović: *O uvredi i kleveti*. 2. potpuno prerađeno i znatno dopunjeno izdanje. Beograd. Izdavačka knjižarnica Gece Kona, 1927. Cena 35 Din.

snovanih poglavjih. Zdi se nam, da je element »shvatanje od publike i javnog mnenja« precej labilen in ne pomeni objektivnega kriterija, kakor trdi avtor (str. 34). Če govori srb. kaz. zak. v § 213, da mora biti izjava smatrana »po opštem mnenju i po pravima naroda kao bezčešće i grdnja«, je to sicer formalno res nekaj objektivnega kriterij, ali vsebinsko s tem še ni povedano ničesar določnega, ker tvorijo publiko ali javno mnenje, drastično povedano, tudi žalilci sami in še drugi odkriti in prikriti zločinci. Iz istih razlogov tudi Sauerje v »krug uvrednjenog« (Die Ehre und ihre Verletzung, str. 81) ne more biti odločilen za presojo, kaj je žalitev. Pravilno bi bilo, da se označi za žalitev to, kar pomeni odrešenje tistih vrednosti osebe, ki se predpostavljajo po celokupnih zakonitih normah, po veri in dobrih šegah kot družaben red, konstatacija tistega minusa, ki naj izhaja iz žalitve kot njen cilj, bodi pa prepuščena sodniku kot zakonito postavljenemu čuvanju označenega družabnega reda. Sicer pa smatramo to ustanovitev za tako samo po sebi umljivo, da se strinjamo z Živanovićem, ki pravi (na str. 121), da definicije žalitve v kazenskem zakoniku sploh ni treba.

Tudi glede »klevete« v smislu srb. kaz. zak. gre Živanović svojo pot. Razčleni jo na »iznošenje na drugog ili pronašanje za drugim jednog dela«, delo pa mora biti neresnično in kot tako izpostavljati »mržnji ili prezrenju publike onoga, za kime se ono pronosi ali na koga se iznosi, ili da narušava kredit bilo pojedinaca, bilo društva«. Njegova kritika elementa »delo« je pravilna; zadovoljuje se z izmenjavo tega izraza na ta način, kakor je v projektu za edinstveni kazenski zakon izvršena, namreč, da stoji na mesto »delo« — »što«, oziroma »štogod«, kar obsega na splošno vsa dejstva.

Glede vrst »uvrede in klevete« Veličanstva nam ni mogoče, pristati na Živanovićevo trditev (str. 67), da velja za tiskovne žalitve in krive obdolžitve prednikov kralja in kraljevskih namestnikov določba § 91 d srb. kaz. zak. navzlic tiskovnemu zakoniku še nadalje, češ, da se glasi čl. 53 tiskovnega zakonika le tako: »kdor žali« (oziroma krivo obdolži) »kralja ali člana kraljevskega doma, se kaznuje...« Glede kraljevega namestnika obstoji namreč vsaj zaščita po čl. 54 tiskovnega zakonika, glede umrlih članov kraljevskega doma pa po čl. 58. Ne sme se zabiti, da pravi člen 33 tisk. zak., da naj odgovarjajo za kazniva dejanja učinjena s tiskom, pisec, urednik itd. po uredbah tega zakona, scil. tiskovnega. Enako po našem mišljenju tudi ne more biti pravilno, da naj bi veljal § 104 srb. kaz. zak. za tiskovne žalitve političnih teles, češ da niso v členu 53, odst. 2. in 5., tisk. zakona navedeni (str. 70). Če je politično telo javen urad, velja v teh primerih čl. 54, če ni javen urad, pa vendar pravna oseba v smislu tiskovnega zakona, pa čl. 56 tisk. zak.; če pa ni ne eno, ne drugo, pa zaščite ni treba. Slično stališče bi zavzeli tudi glede delikta po § 103 srb.

kaz. zak., če je učinjen s tiskom (str. 96); tiskovni zakon ureja zaščito države v mnogih pogledih, s čimer so bile derogirane določbe iz vseh kazenskih zakonikov, ki veljajo v naši državi.

Živanović je izrazit borec za takozvani trodelni sistem kazenskega prava (zločin, zločinec, kazen). Zato posveča posebno poglavje krivcem pri žalitvah in krivih obdolžitvah. Zanimivo je njegovo izvajanje iz § 211 srb. kaz. zak., da tvori zahteva oprostitve klevetnika, ki je mogel biti o resničnosti svoje — sicer objektivno krive — obdolžitve prepričan, dokaz za pravilnost trodelnega sistema kazenskega prava. Meritorno je pravilno, da mora sodba v takih primerih strogo ločiti osebo žalilca od njegovega kaznivega dejanja. Zdi se nam pa, da je tudi pri dvodelnem sistemu kazenskega prava (kaznivo dejanje, kazen) sodniku omogočeno, dati po krivem obdolženi osebi moralno zadoščenje navzlic oprostitvi krivca, če se uporabijo primerne ugotovitve.

Glede kazni za delikte zoper čast (str. 81) bi bilo pač potrebno, načeti zanimivo vprašanje, ali je tiskovni zakon s čl. 53 derogiral določbo srb. kaz. zak. § 91 d, da se na noben način ne sme kazeti od 3 do 10 let zapora pri žalitvah kralja znižati izpod najmanjše mere. Vsekako v celokupnem sistemu tzv. posebnega dela kazenskega zakona v širšem smislu besede ne gre, da bi bil isti delikt, storjen s tiskom, lažje kazniv nego storjen ustno ali pismeno.

Omembe vredno se nam tudi zdi, da je na str. 87 obravnavane monografije govor o primeru, »kad je uvreda u idealnom sticaju s nekim težim krivičnim delom« in da se v tem primeru krivec ne more obsoditi na objavo sodbe. Ker je pristojnost za tiskovne delikte druga kot za težje delikte po občnem kazenskem zak. (čl. 76), za kakšno idealno konkurenco teh različnih deliktov ni več mesta.

Omenili smo nekaj podrobnosti, kjer se nam je zdelo baš za naše prečanske kraje potrebno pokazati na možnost drugega mnenja. Ne moremo pa seveda navajati mnogo drugih, zelo posrečenih rešitev spornih vprašanj. Naj nam bo dovoljeno samo še nekoliko splošnih pripomb.

Pogrešamo postavitev principijalnega stališča napram »omaškama« prevoda, ki jih konstatuje Živanović v precejšnjem številu in ki so nastale, ko je bil srb. kaz. zak. l. 1860 zasnovan naravnost po vzorcu in na podlagi pruskega kazenskega zakonika iz l. 1861. Zdi se nam, da ni v skladu z ustavo (čl. 8 in 109), če se kratkomalo izjavlja, da bi se moral izraz, če se upošteva, da je od drugod prevzet, glasiti tako in tako. Zakonito besedilo postane z vzakonjenjem obvezno, ne glede na zakonodajčeve miselne zmote, razen če bi bila zakonodajčeva volja zmotno izražena, na primer vsled tiskovnih napak. Redakcionalne zmote pa ne gredo v isti koš...

Kakor je videti, je Živanović v navedeni monografiji posvetil svojo največjo pažnjo razlagi srbijanskega kazenskega zakonika. V tem smislu se poslužuje kritičnega aparata v občudovanja vredni, ogromni meri, ampak le iz književnosti Nemčije. Želeli bi pač, da bi se bil oziral tudi na književnost, ki se tiče kazenskega zakonika, veljavnega še v Sloveniji, Dalmaciji, Hrvatski, Bosni in Hercegovini, ki pa ni samo nemška, ampak tudi hrvaška in slovenska. Monografija je namenjena tudi prečanom; saj je tiskovni zakon enako potreben razlage za vse pokrajine naše države. Očividno je vzrok temu pojavu, da je Živanović napisal najprej svoje delo v času, ko naše kraljevine še ni bilo. Vsekakor pa je pokazal dobro voljo, da gre tudi prečanom na roke ter je zato sprejel v § 23 svoje knjige tudi določbe glede deliktov zoper čast, ki veljajo v hrvatskem, bosanskem, slovenskem, črnogorskem in vojvodinskem kazenskem zakoniku. Ali vse to poglavje obsega komaj dve strani in je takorekoč brez vsakega kritičnega aparata. V posebnem oddelku, na pol strani, pa je pokazano avstrijsko zakonodavstvo, ki se nanaša na Liepmannovo delo o zločinih zoper čast (izšlo v »Vergleichende Darstellung des in- und ausländisches Strafrechtes«), a ne kaže povsem pravilne slike: Tako n. pr. razen Lammacha (»Grundriss des Strafrechtes«) pač ni nihče trdil, da bi simbolične žalitve s pljuvanjem pred drugo osebo ne bile kaznive. Pa tudi Lammacheva označena knjiga je v peti izdaji (oskrbljeni od Rittlerja) omenjeni prej zastopani zmotni nauk kratkomalo in brez vsakega opravičila zavrgla (op. cit., str. 265). Kar se pa tiče projekta za nov kazenski zakonik v Avstriji, pač ni kazalo govoriti samo o projektu iz l. 1909 in 1912, ko je na isti strani (str. 116) govor o nemškem projektu iz l. 1925, ki naj bo skupen projekt za Avstrijo in Nemčijo.

V predzadnjem paragrafu je podal Živanović na dveh straneh prikaz zgodovinskega razvoja »uvrede in klevete«. Kakor odobravamo, da se povsod, kjer je to količkaj mogoče, oziramo na zgodovinski razvoj pravnih institutov, ker šele ta pokaže izhodišče in žarišče razvoja; vendar mislimo, da tak prikaz ni spadal šele na konec knjige in da bi bil moral biti vsaj nekoliko obširnejši. Tudi se nam zdi čudno, da med delikti zoper čast po Dušanovem zakoniku ni omenjen primer potencirane sramotitve z oskubljenjem brade. Zelo zanimivo bi bilo za Jugoslovane, ako bi bili omenjeni tudi še načini kaznovanja žalitev po slovenskem običajnem pravu, torej po narodnem pravu n. pr. prošnja za odpuščanje na kolenih, samosramotenje z obrnitvijo krive obdolžitve nase, z udarcem po ustih v krogu vinogorskih sosedov itd.

V zadnjem poglavju prinaša Živanović nekaj svojih predlogov o zakonodajnem reguliranju žalitve in krive obdolžitve. Mišljene so tu divergence napram projektu iz l. 1910. Ne vemo, zakaj

se ni pečal z zadnjim osnutkom za edinstveni kazenski zakon. Ker pa se nahajajo v vseh osnutkih in tudi v elaboratu zakonodajnega odbora zakonodajne skupštine (glava XXV.), takisto kakor tudi v Živanovičevih omenjenih predlogih določbe za delikte zoper čast z besedo in s tiskom učinjene, bodi dovoljeno, da tu izrečemo svoje načelno mišljenje: V zakonodaji se tiskovno kazensko pravo lahko generelno omeji samo na kršitve časti event. tudi politične delikte, ali pa se taki zločini, za katere naj velja tiskovno kazensko pravo, kazuistično navedejo (enumeracijska metoda). Ta določitev pa mora biti dosledna. Za nas velja to tembolj, ker imamo za tiskovne delikte, ki so navedeni v tiskovnem zakoniku, posebne kompetenco z zabranitvijo objektivne koneksitete. Tu ni mesta, da bi razlagali, zakaj se nam ta rešitev ne zdi srečna. Pač pa moramo poudariti, da nikakor ne gre rebus sic stantibus staviti v občni kazenski zakon posebne določbe za tiskovne zločine zoper čast, obenem pa v prehodnih določbah vzdrževati v polnem obsegu tiskovni zakon. To velja seveda predvsem za prehodne določbe v elaboratu zakonodajnega odbora narodne skupščine, ali tudi v Živanovičevem delu, ki je bilo zaključeno glasom predgovora v januarju 1926, bi bilo treba: ali tiskovni zakon kot lex lata upoštevati, ali pa staviti de lege ferenda nove predloge.

Slednjič bi poudarili, da se Živanovič ni dotaknil vprašanja t. zv. indiskrecijskih deliktov in da ni revidiral de lege ferenda svojega stališča iz prve izdaje glede žalitev t. zv. kolektivnih, oziroma pravnih osebnosti in glede umrlih oseb. Novejša zakonodajna smer gre tu vseskozi druga pota in moderni jurist ne priznava več kršenja osebnega kredita z iznašanjem ali razširjanjem neresničnih dejstev vedno za delikt zoper čast, ampak za nečedno tekmo. V okviru tega poročila se s temi problemi ne moremo pobližje pečati, pridržimo si pa to za posebne razprave, v katerih hočemo dokazati, da je stališče našega predloga za edinstveni kazenski zakonik zastarelo. Živanovičeva knjiga sledi pač malce preveč konservativno ideologiji sedaj veljavnega srbijanskega kazenskega zakonika. —

Živanovičevo delo je doseglo v primeroma kratkem razdobju drugo izdajo in želimo mu, da pride kmalu do tretje; saj spričo njegove znanstvene in praktične vrednosti ne bo mogel noben teoretik ali praktik iti mimo Živanovičevih razlag. Če ob tretji izdaji še ne bomo imeli edinstvenega kazenskega zakonika, naj bi se avtor oziral na prečansko pravo bolj nego doslej. S tem bo uporabnost svoje knjige po pokrajinah izven Srbije in Črne gore visoko dvignil.

